

broj 3, 2025.

proljeće

Vert

magazin

I

ČAROLIJA PROLJEĆA UGRADSKOM VRTU

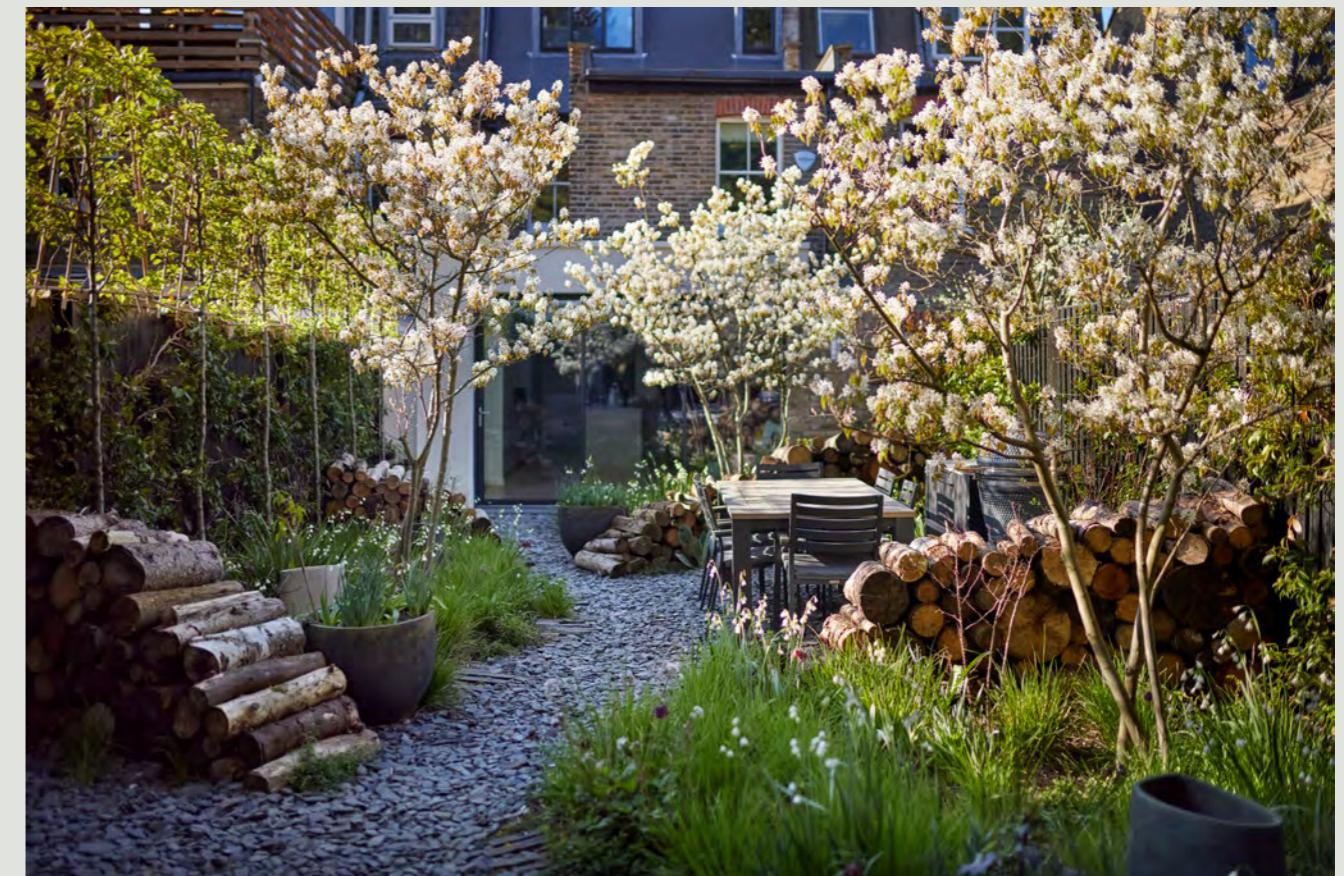
Tekst:
Stefano Marinaz
Fotografije:
Alister Thorpe

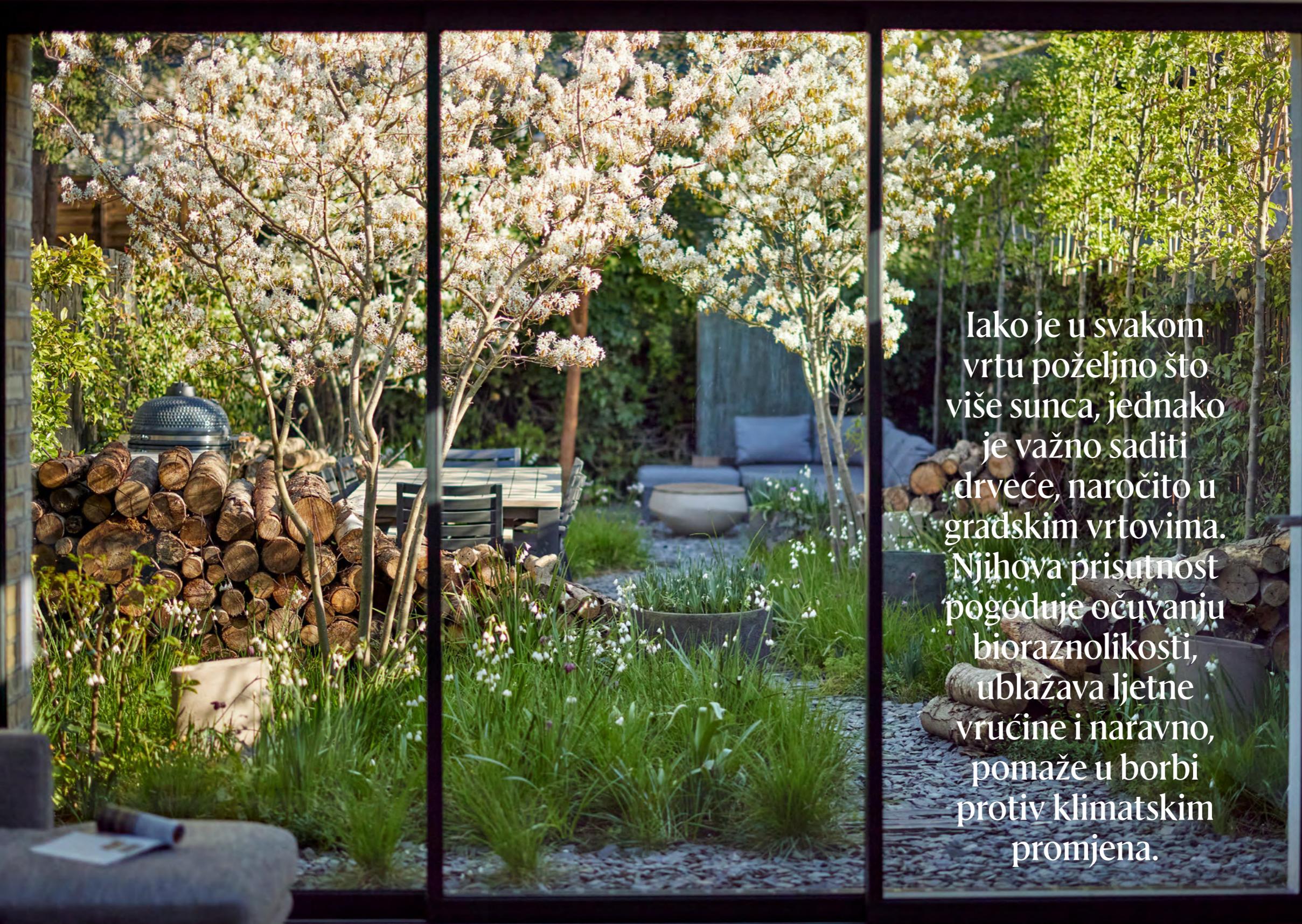
Brojni londonski vrtovi iza svojih vrata kriju neočekivane zelene oaze, zaklon od buke i vreve velegrada. Jedan takav vrt otkrili smo u tamošnjoj četvrti Chiswick, a njegov dizajner Stefano Marinaz za čitatelje Verta otkrio je svoj izbor biljaka koje briljiraju upravo u ranoj proljetnoj sezoni.

Želje klijenata razlikuju se od projekta do projekta. U ovom slučaju, vlasnica se za redizajn svog vrt-a odlučila kad su joj djeca odrasla pa je prostran zeleni travnjak, koji je godinama služio kao igralište za nogomet i ostale sportove, postao suvišan i neiskorišten. Umjesto takvog neprivlačnog prostora, poželjela je vrt koji će napokon biti prilagođen za druženja i zabavu. Uz to, vlasnica je istaknula kako želi bujan zeleni prostor koji će u vrt privući male životinje poput ptica i stvoriti u njemu mirnu oazu bioraznolikosti usred londonske vreve.

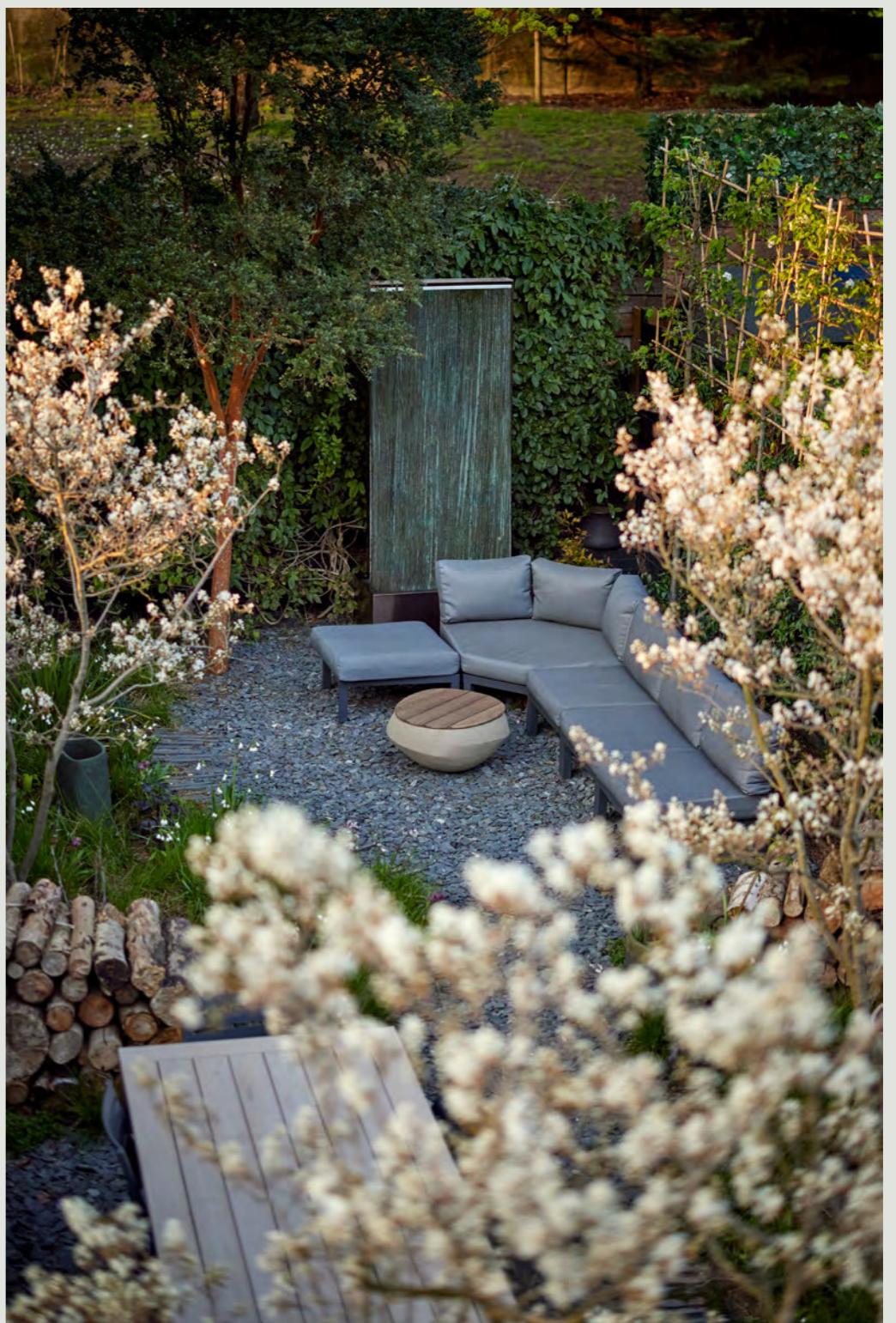
Kada smo prvi put došli na lokaciju, dočekao nas je prizor s kakvim se uobičajeno susrećemo kad krećemo u redizajniranje obiteljskih vrtova koji prethodno nisu bili profesionalno uređeni. Monoton travnjak okružen ponekim grmom zaista je vatio za promjenom. Duljinu vrta odmah smo odlučili naglasiti krvudavom stazom koja iz dnevnog boravka u kući vodi do dnevnog boravka na otvorenom, na samom kraju vrta. Duž cijelog tog puta, biljke smo sadili na pomno promišljene pozicije, zaklanjajući vrt kako bismo u njemu stvorili zanimljivu dinamiku i potaknuli znatiželju. Među njima ističu se tri razgranata stabla merale (*Amelanchier lamarkii*) koja usmjeravaju put i pogled u željenim pravcima, a u proljeće blistaju prekrasnim nježnim cvjetovima. Na kraju vrta smjestili smo udobne naslonjače za odmor i druženje, a prostor upotpunjuje impozantna vertikalna fontana koja diskretnim šumom vode u vrtu stvara opuštanju atmosferu.

Jako zanimljiv element u ovom su vrtu barijere od drvenih klada koje su prije svega namijenjene privlačenju kukaca i malih životinja u vrt. Osim te funkcije, imaju ulogu vizualnog razdvajanja vrta na zasebne cjeline poput prostora za roštilj i ručak ili već spomenute terase na kraju vrta. Bioraznolikost smo uz spomenute klade potaknuli i sadnjom brojnih biljaka koje imaju sposobnost samostalnog zasijavanja, što i vlasnicima olakšava posao jer ne moraju previše brinuti o sadnji novih biljaka svake sezone. Među njima su puzajuća vrsta majčine dušice, odoljen ili valerijana, visika te zadržavajuća srebrenka „Chedglow“, koje se svake godine iznenada pojavljuju u pukotinama i rubovima staza.

Iako je u svakom vrtu poželjno što više sunca, jednako je važno saditi drveće, naročito u gradskim vrtovima. Njihova prisutnost pogoduje očuvanju bioraznolikosti, ublažava ljetne vrućine i naravno, pomaže u borbi protiv klimatskim promjenama.

Prostor na kraju vrta upotpunjuje impozantna vertikalna fontana koja diskretnim šumom vode u vrtu stvara opuštanju atmosferu.

Duljina vrta naglašena je krivudavom stazom koja iz dnevног boravka u kući vodi do dnevнog boravka na otvorenom, na samom kraju vrta.

Proljeće u vrtu naglašeno je izborom ranih cvjetnica i voćki

Stabla krušaka koja smo posadili uz ogradu vrtu, oblikovana su na specifičan način – rešetkast oblik krošnje osigurava potrebnu privatnost dok njihova cvatnja u rano proljeće vrtu daje nježnu i optimističnu atmosferu. Osim krušaka, dojam proljeća u vrtu pojačavaju brojne rane cvjetnice poput visibaba koje kreću prve, do kockavica (*Fritillaria meleagris*) i mirisnih grmova sarkokoke (*Sarcococca confusa*) i likovca (*Daphnes*). Tu su i brojne pouzdane trajnice poput ukrasne kadulje (*Salvia x sylvestris „Dear Anja“*) i kotrljana (*Eryngium „Blue hobbit“*) koje u kombinaciji s tamnim cvjetovima lažnog indiga „Dutch Chocolate“ i bijelim laticama jasmina i protivka u vrtu stvaraju kontinuirani vizualni interes tijekom cijele godine. Brojne slojeve biljaka vizualno povezuju matrično posadene ukrasne trave šašika (*Sesleria autumnalis*) i mekuš (*Melica uniflora albida*) čija zimzelenina pojavnost vrtu kroz cijelu godinu daje dojam bujnosti, a istovremeno obuzdava rast korova i zadržava vlagu u tlu.

U ovakvim gradskim vrtovima, koji su sa svih strana okruženi kućama i susjednim stablima, jako je važno proučiti kretanje sunca i prilagoditi mu izbor biljaka. I ovaj je vrt pod utjecajem guste gradnje pa je prednji dio vrtu bliže kući zasjenjeniji od ostatka terena gdje sunca ipak ima više. S obzirom da je klijentica željela privatnost u vrtu, posadili smo deset stabala kruške, ali na istočnoj strani vrta tako da u popodnevним satima ne stvara sjenu ostalim biljkama. O istome smo vodili računa i kod odabira stabla merale koja svojim prozračnim rastom u vrt propušta dovoljno sunčeve svjetlosti. Iako je u svakom vrtu poželjno što više sunca, jednako je važno saditi drveće, posebno u gradskim vrtovima. Njihova prisutnost pogoduje očuvanju bioraznolikosti, ublažava ljetne vrućine i naravno, pomaže u borbi protiv klimatskim promjenama.

Vrt, kao ni priroda, nije statičan prostor

Vrt je realiziran 2021. godine, a ove ga fotografije prikazuju dvije godine kasnije, kad se već sasvim lijepo razvio i razrastao. Iako se priroda, a time i vrtovi, kontinuirano mijenjaju, za ovu smo lokaciju odabrali biljke koje svojom veličinom odgovaraju uvjetima u malim gradskim vrtovima. Već spomenuta stabla merale posadili smo u gotovo punoj veličini i ne očekujem da će u narednih deset godina značajnije rasti. Ukrasne trave koje smo koristili za zelenu površinu, također su stabilne i trajne, baš kao i zimzeleni jasmin koji raste uz ogradu i svake će godine biti bujniji, ali ne i prevelik. Ostali grmovi poput sarkokoke, lažnog jasmina (*Philadelphus coronarius*) ili likovca posaćeni duž rubova vrta, s godinama će istaknuti zelenu kulisu vrta, bez nametanja ili usurpiranja dijelove vrta namijenjene druženju. S obzirom na to da je u ovom vrtu sunce diskretno prisutno, očekujem da će se s godinama u njemu nametnuti biljke koje u takvim uvjetima bolje uspijevaju, poput biskupske kapice (*Epimedium*), kavkaske potočnice (*Brunnera*) i paprati, za razliku od biljaka kojima za opstanak treba puno sunčanih sati, a to su trenutno ehinacea, kotrljan i visoka čestoslavica kojima smo ipak pružili šansu.

Održavanje ovakvog vrta nije nimalo zahtjevno, naročito sada kad su sve biljke stasale pa im nije potrebno učestalo zalijevanje. Matrica ukrasnih trav šašike i mekuša čini temeljni zeleni sloj u prostoru i ne zahtijeva nikakvo održavanje zbog čega je odlična alternativa travnjaku koji treba redovno kosit. Ostale trajnice i lukovice potrebno je urediti nakon cvatnje, a jedina obaveza je redovno godišnje orezivanje krušaka kako se ne bi razvile u bujna stabla, nego ostale u okvirima zadane rešetkaste krošnje.

JUNACI IZ SJENE

Tekst:
Davor Cetina

Fotografije:
Alister Thorpe*

*za projekt Stefana Marinaza,
privatni vrt u Londonu

Uređenje sjenovitih dijelova vrta često se doživljava kao izazov, no uz promišljen izbor biljaka i malo mašte, i sjenovite pozicije u vrtu mogu postati prave zelene oaze. Za razliku od osunčanih gredica koje blješte bogatim cvjetnim prizorima, sjena nudi priliku za stvaranje umirujućeg prostora prepunog tekstura, oblika i bezbroj nijansi zelene boje.

Sjenovite biljke oduvijek su me fascinirale. Pomalo tajanstvene, odmetnute na često skrivenim i nedostupnim mjestima poput šumovitih predjela, gdje se život odvija u tišini, daleko od očiju javnosti, zadržavaju posebnom ljepotu. Svaka biljka iz sjene nosi svoju jedinstvenu priču, a rast u mračnjim uvjetima i natjecanje sa, za njih gigantskim, stablima podrazumijeva posebnu izdržljivost i prilagodbu oskudnom svjetlu, vlagi i šumskom tipu tla. Zbog toga se uzgoj biljaka u sjeni često doživljava kao izazov, no upravo je suprotno, vrtovi u sjeni nisu samo lijepi, nego su i praktičniji od onih koje inače stvaramo na sunčanim položajima. Tlo u sjenovitim položajima često zadržava više vlage, što znači manje zalijevanja tijekom sušnih razdoblja. Osim toga, sjenoviti vrtovi često odišu posebnim mirom, iako u njima nema cvjetnih ekscesa, itekako mogu ponuditi dramu, neizvjesnost, ali i iznenádenje jer tek kad počnete uzgajati biljke u sjeni, shvatit ćete da ne postoji samo jedna zelena, već cijeli raspon posebnih nijansi zelene.

Adaptacija na život u sjeni visokih stabala

Kako bi preživjele u sjeni, biljke su razvile čitav niz zanimljivih fizioloških adaptacija za maksimalno iskorištavanje smanjenog pristupa sunčevoj svjetlosti. Ove adaptacije pomažu biljkama da maksimiziraju fotosintezu, iskoriste dostupne resurse i minimiziraju gubitke energije. Biljke koje rastu u sjeni često imaju velike listove kako bi prikupile što više svjetlosti. Listovi su ponekad tanji, s manje slojeva stanica, što omogućuje svjetlosti da prodre dublje u unutrašnjost tkiva. Vrste koje rastu u sjeni proizvode više klorofila, što njihovim listovima daje tamniju zelenu boju – zbog ove prilagodbe paprati primjerice imaju predivne duboko zelene listove. Njihova stopa fotosinteze optimizirana je za uvjete slabog intenziteta svjetla, ali je zato i smanjeno stanično disanje kako bi se očuvala energija, što kao posljedicu ima sporiji rast. Često u uvjetima smanjene svjetlosti možemo primijetiti fenomen fototropizma – procesa putem kojeg biljke koje žive u sjeni orientiraju svoje listove prema najjačem izvoru svjetla kako bi je maksimalno iskoristile. Budući da rast u sjeni često dolazi s neizbjježnom konkurenčijskom borbotom za vodom i hranjivim tvarima, posebno ispod stabala, biljke razvijaju plitke, raširene korijenove sustave za bržu apsorpciju vlage. Mnoge su razvile i simbiotski odnos s gljivama kako bi poboljšale apsorpciju hranjivih tvari koje se nalaze u tlu.

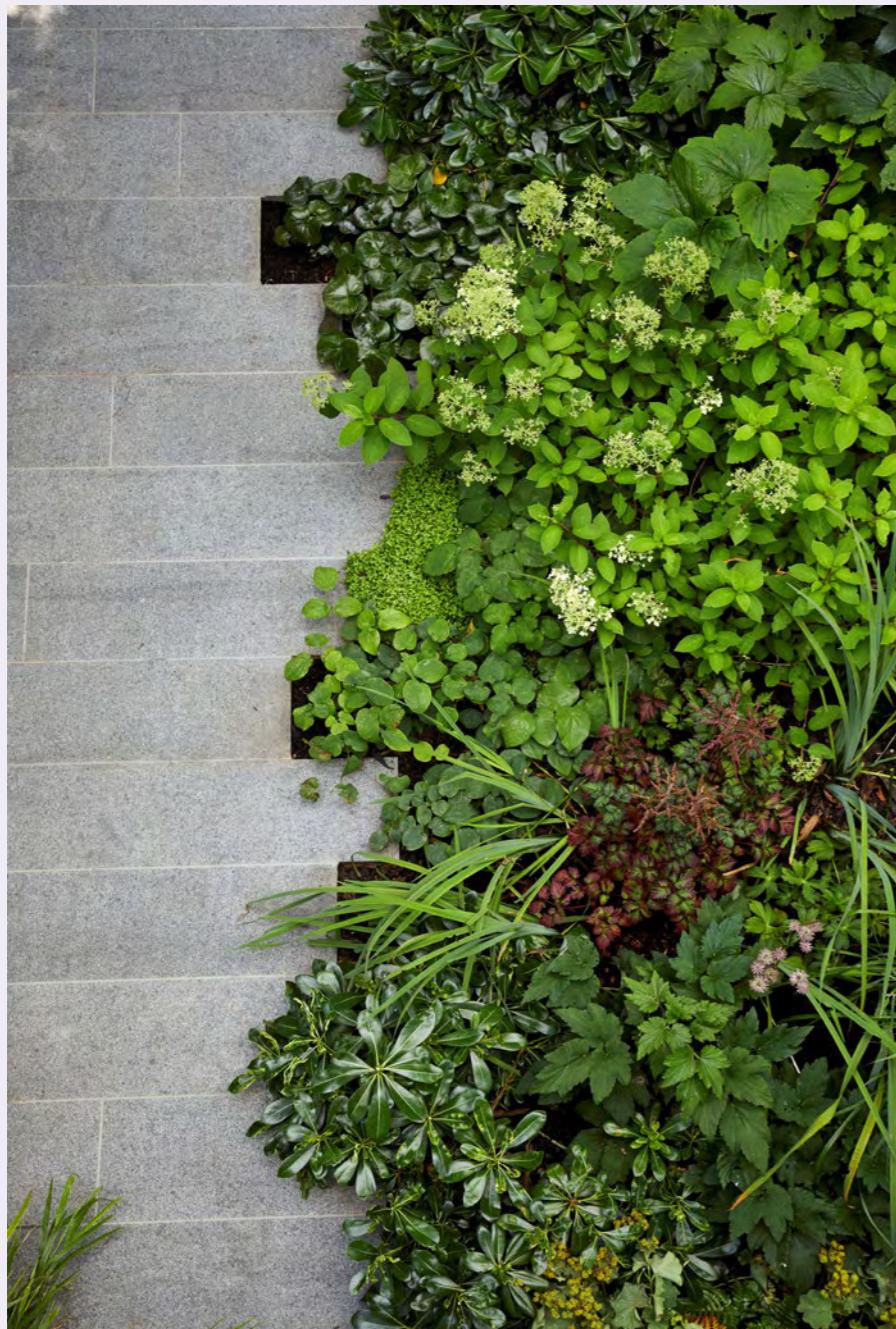
Ako u svom vrtu nemate prirodno sjenovite položaje, sjena se može umjetno stvoriti.

Najprirodniji način stvaranja sjene sadnja je drveća, koje može pružiti laganu ili gustu sjenu, ovisno o vrsti. Drveće s lagom, prozračnom krošnjom poput breze, bagrema ili ukrasne jabuke stvara laganu, filtriranu sjenu koja je idealna za šumske biljke, dok sorte s gustom krošnjom poput hrasta, bukve ili lipe stvaraju dublju sjenu. To u isto vrijeme može zahtijevati i prilagodbu biljaka na suho tlo oko njihova debla.

Osim drvećem, sjenu možete stvoriti i sadnjom većih grmova koji stvaraju sjenu različitog intenziteta, a pored toga gotovo svi cvatu prekrasnim, ponekad i mirisnim cvjetovima. Sadimo ih u skupinama kako bi dobili na prirodnosti i emulirali rubove šuma. Viburnumi, kaline, krušvice ili na kiselim tlima rododendroni i hortenzijske odličan su izbor. Vrtnе konstrukcije poput pergola ili sjenica odličan su način za brzo stvaranje sjene uz dodatnu estetsku vrijednost. Uz pergole možemo posaditi biljke penjačice poput glicinije, lozice, bršljana ili klematisa koje su prirodnijeg izgleda te će se dobro slagati s izgledom šumske biljake. Mreže za zasjenu ili vrtni zasloni – paravani od bambusa ili drvenih dačića – mogu brzo stvoriti privremenu sjenu. Ovo je praktično rješenje ako trebate odmah zaštititi biljke od sunca dok se dugotrajnije metode još razvijaju.

Stvaranje zanimljivih akcenata u vrtu

U sjeni visokih stabala, biljke cvatu decentnije, no to nadoknađuju raznolikošću oblika, boja i tekstura listova čijom kombinacijom u vrtu možemo stvoriti čarobne prizore. Različiti oblici i teksture listova ključni su za stvaranje dinamike jer unose vizualni interes u prostor gdje cvijeće nije dominantno. Veliki i široki listovi stvaraju dramatične efekte te daju dojam monumentalnosti (hoste, rodgersije, *Tetrapanax*) dok listovi sitnije i nježnije strukture stvaraju dojam nježnosti, prozračnosti i ležernosti (*Dryopteris*, *Polystichum*, *Acer palmatum*). Kada sparimo sjajne, kožnate listove biljaka poput bergenija, s mat teksturama listova kukurijeka ili s baršunastim listovima *Brunnera*, stvaramo oku zanimljive kontraste putem kojih lako ističemo svaku pojedinu biljku. Neobičnim oblicima listova, kao kod *Astilboidea* ili *Arisaema*, možemo stvoriti iluziju egzotične tropске šume. Biljke s raznobojnim ili šarenim listovima, poput hosta s kremasto žutim rubovima, *Brunnera* sa srebrnastim šarama ili *Heuchera* u ljubičastim ili crvenkastim nijansama, unose dinamiku ispod visokih krošnja stabala. Također, niže biljke s finim listovima možemo smjestiti u prednji plan, a veće i robusnije vrste u pozadinski.

U sjeni visokih stabala, biljke cvatu decentnije, no to nadoknađuju raznolikošću oblika, boja i tekstura listova čijom kombinacijom u vrtu možemo stvoriti čarobne prizore.

Vrste koje rastu u sjeni proizvode više klorofila, što njihovim listovima daje tamniju zelenu boju – zbog ove prilagodbe paprati primjerice imaju predivne duboko zelene listove.

Vrste sjenovitih položaja

Sjenoviti položaji u vrtu razlikuju se po intenzitetu sjene, njenom trajanju, položaju i gustoći prepreka koje blokiraju sunčevu svjetlost.

Polusjena podrazumijeva filtriranu ili djelomičnu sunčevu svjetlost tijekom jednog dijela dana, obično rano ujutro ili kasno poslijepodne, a najčešće ih nalazimo pod rijetkim krošnjama drveća, blizu visokih zidova koji pružaju zaštitu od podnevног sunca ili na istočnim stranama zgrada. Na tim položajima obično sadimo hoste, anemone, *Heuchere* ili *Astilbe*.

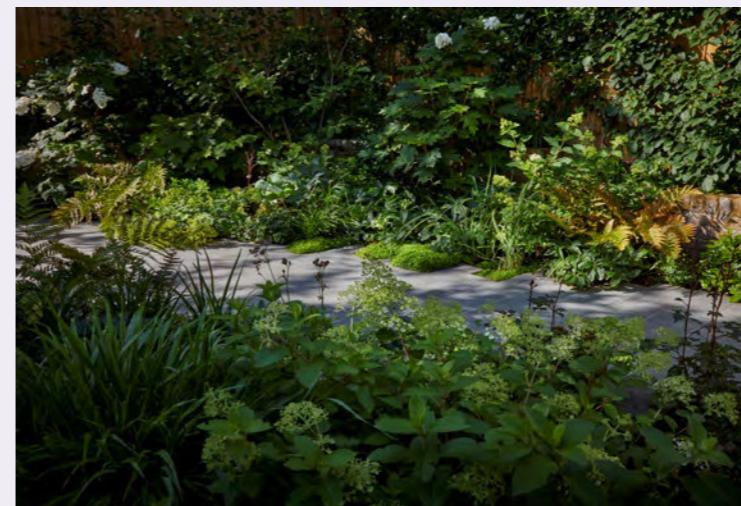
Gusta sjena predstavlja položaje gdje sunčeva svjetlost rijetko dopire. Stvaraju je guste krošnje drveća, vrlo visoke živice ili je nalazimo na sjevernim stranama zgrada. Tlo na takvim mjestima može biti suho ako je sjena ispod drveća s plitkim korijenjem, poput bukve, javora ili hrasta. S ovim teškim uvjetima odlično će se boriti biljke poput *Carex morrowii*, mahovine, paprati kao što su *Asplenium* i *Dryopteris* ili predivi epimediumi.

Pomična sjena znači da sjena nije stalna, nego se tijekom dana mijenja ili nestaje. Susrest ćemo se s njom ispod drveća s prozračnim krošnjama (poput breze ili bagrema) ili u vrtovima gdje se sjena kreće tijekom dana zbog različitog položaja sunca. Na takvim će položajima dobro rasti *Geranium phaeum*, *Brunnera macrophylla* ili *Dicentra spectabilis*.

Vlažna sjena obilježava sjenovite položaje gdje se zadržava vlaga, često u blizini potoka, jezera, ribnjaka ili u nizinama s glinovitim tlom. U vrtovima ih nalazimo u donjim dijelovima gdje se slijeva voda, te na sjenovitim obalama vodenih površina poput potoka koji možda prolaze našim imanjem. To su savršeni uvjeti za uzgoj trajnica poput rodgersija i ligularija te cijele pletore japanskih jaglaca ili *Astilboidea*.

Suha sjena specifična je za sjenovite položaje gdje vlaga brzo isparava, često ispod drveća s plitkim i gustim korijenjem, poput hrasta ili bora. Tlo je tu obično siromašno hranjivim tvarima te treba dodatnu pažnju. Ova vrsta sjene slovi kao najproblematičnija, no i tu se može uzgajati cijeli niz prekrasnih trajnica poput kukurijeka (*Helleborus*), bergenija, raznoraznih *Carexa*, *Pachysandra*, *Liriope*, *Reineckia* ili *Ophiopogonija*.

Sezonska sjena sjena je koja se mijenja tijekom godine, primjerice zbog listopadnog drveća: ljeti je područje u sjeni, dok zimi i u rano proljeće dobiva puno izravnog sunca. Takva sjena najčešća je u mojim vrtovima, a to mi omogućuje uzgoj velikog broja proljetnica poput jaglaca, visibaba, ranunkula, proljetnih šumarica i drugih geofita.

Kako bi preživjele u sjeni, biljke su razvile čitav niz zanimljivih fizioloških adaptacija za maksimalno iskorištavanje smanjenog pristupa sunčevoj svjetlosti.